

Snacka om brott – en podd från Brå

Våld i nära relationer (2 september 2016)

Medverkande: Anna Frenzel och Olle Westlund, utredare på Brå. Anna Lindström, polis och verksamhetsutvecklare på polisens nationella operativa avdelning, utvecklingscentrum Väst.

Programledare: Johannes Rosenberg

[Ljudklipp]

Röst 1: Jag har fått in ett larm om lägenhetsbråk på Storgatan 8. Eventuellt pågående misshandel. Det är en granne som har ringt och är orolig.

Röst 2: Okej, vi är i närheten. Vi åker på det. Har du namn och nummer till anmälaren?

JOHANNES: Våld i nära relationer är tyvärr en alltför vanlig företeelse som dessutom ofta är svår att utreda för polis och rättsväsende. Men hur vanligt är det? Och hur kan man förebygga den här typen av brott och se till så att fler brottsutsatta anmäler? I Västra Götaland ska man starta ett projekt för att förbättra samarbetet mellan polis, socialtjänst och sjukvård inom just våld i nära relation. Det här är *Snacka om brott*, en podd från Brå, Brottsförebyggande rådet.

Våld i nära relation låter enkelt men begreppet kan tolkas på olika sätt när det gäller både vad som räknas som våld och vad som räknas med en nära relation. Så hur definierar man egentligen i nära relation? Sådär säger Anna Frenzel, utredare på Brå.

ANNA F: När vi på Brå pratar om våld i nära relationer menar vi flera olika typer av brott. Det kan handla om allt ifrån systematiska kränkningar, ofredanden och hot till till exempel misshandel och sexualbrott. Och när det gäller begreppet våld i nära relation så kan det också definieras på olika sätt. Den definition vi på Brå använder när vi pratar om våld i nära relationer är det våld som sker inom en parrelation och då antingen inom en nuvarande relation eller inom

en avslutad relation. På Brås hemsida, bra.se, där har vi samlat en ämnessida som handlar om just våld i nära relationer. Där har vi samlat både information och statistik inom ämnet.

JOHANNES: Om man ska jämföra olika studier är det viktigt att tänka på att definitionerna kan variera men ett av dom största problemen är att våld i nära relation sällan anmäls. Därför är det svårt att veta hur många som utsätts menar Anna Frenzel på Brå.

ANNA F: Vi vet att det är väldigt många personer som utsätts för våld i nära relation som inte polisanmäler och därför så är det viktigt att man gör andra typer av undersökningar istället för att bara titta på antalet polisanmälda fall. Ett exempel på en sådan studie är en fördjupningsstudie från 2014 som utgår ifrån den Nationella trygghetsundersökningen på Brå där vi intervjuade över 12 000 personer. I den här studien så ser vi att det var ungefär sju procent i befolkningen som uppger att dom har blivit utsatta under ett år. Av dom som blev utsatta så uppgav ungefär fyra procent att dom hade polisanmält det våld som dom har blivit utsatta för i en nära relation. Så det finns alltså ett enormt mörkertal och det här gör att man inte bara kan förlita sig på statistiken över polisanmälda brott när man vill titta på hur vanligt det är med våld i nära relationer. Tittar man på fördelningen mellan könen är det ungefär fem procent av dom utsatta kvinnorna och ungefär tre procent av dom utsatta männen som uppger att dom har polisanmält det dom har varit med om.

JOHANNES: Det är alltså svårt att kartlägga omfattningen av våld i nära relationer. Men genom undersökningar kan man komma närmare en rättvisande siffra. Hur ser fördelningen ut när det gäller utsatta kvinnor och män? Anna Frenzel igen.

ANNA F: Andel som uppger att dom har utsatts för våld i nära relation under ett givet år, det är ungefär lika stor både bland kvinnor och män. Men när vi även tittar på dom utsattas ålder ser vi att det

framförallt är unga kvinnor mellan 16–24 år som blir utsatta. I det här sammanhanget är det också viktigt att man kommer ihåg att det finns väldigt många barn i Sverige som växer upp i hem där det förekommer våld, och de här barnen ska man också betrakta som brottsoffer.

JOHANNES: Kanske låter det överraskande att lika många män som kvinnor uppger att dom utsatts för våld i nära relation, men på Brå har man konstaterat att det finns stora skillnader i omfattning och typ av våld som drabbar kvinnor respektive män i nära relationer.

ANNA F: Även om utsattheten ser ut att vara väldigt jämnt fördelad mellan kvinnor och män så finns det stora skillnader. Dels så ser vi att utsattheten för vissa typer av brott är vanligare bland kvinnor, då handlar det till exempel om hot och trakasserier och sexualbrott. Sedan ser vi också att det är fler kvinnor än män som svarar att dom har blivit utsatta upprepade gånger och det är också fler kvinnor som uppger att dom har haft behov av sjukvård med anledning av sin utsatthet. Och det här är också ett tecken på att kvinnor utsätts för grövre typ av våld i en nära relation. Om man tittar på utsattheten ur ett längre perspektiv och inte bara under ett undersökt år ser vi också att det är fler kvinnor än män som uppger att dom har blivit utsatta. Dessutom så ser vi att det är fler kvinnor som utsätts för dödligt våld av någon som dom haft en nära relation med, men tack och lov så har det dödliga våldet minskat dom senaste åren, och då särskilt mot kvinnor.

JOHANNES: Ja, våld i nära relation är alltså en brottstyp med stort mörkertal och som få vill eller vågar anmäla. Men hur är det då ute i verkligheten för poliser som kommer ut till en brottsplats? Hur tänker man som polis vid ett larm om misstänkt misshandel? Vad är det första polisen gör? Sånär säger Anna Lindström, polis och verksamhetsutvecklare på nationella operativa avdelningen, utvecklingscentrum väst.

ANNA L: Det första man gör när man kommer till den här bostaden, om båda parterna då finns i lägenheten så sårar man på dom på en gång för att det är viktigt att prata med dom var och en för sig, för att dom inte ska påverka varandra eller höra varandras berättelse. Oftast är det svårt för den som har blivit utsatt att prata när den misstänkte förövaren är närvarande. Vi undersöker också om det finns flera i lägenheten, till exempel barn. Är man fler i patrullen då, vilket det oftast är i storstäder, inte ute på landet, så brukar man ta barnen åt sidan och prata med dom utan att föräldrarna är med. Man brukar även då fråga föräldrar om det finns någon vi kan ringa till som kan komma och ta hand om barnen. Finns det inte det eller någon granne som hjälper till så kan vi ringa till socialtjänsten och socialjouren för att be om hjälp.

JOHANNES: Oavsett hur tydliga rutiner polisen har för ingripande vid våld i nära relationer är det förstas ett brott som är känsligt och tufft för dom inblandade. Hur hanterar polisen en kvinna som anmäler att hon är utsatt för våld i nära relation? Är polisen tillräckligt rustad för den komplexa situation det innebär? Anna Lindström igen.

ANNA L: Ja, det tycker jag att vi är. I polisens grundutbildning så ligger det ett utbildningsblock på sex veckor som just heter *Brott i nära relation*. Det finns även en fortbildning i samarbete med Uppsala universitet som är på 25 studiedagar och som handlar specifikt om utredningsmetodik vid brott i nära relation. De poliser som arbetar med den här typen av brott, oftast på *Brott i nära relation*, har också i stor utsträckning professionell handledning regelbundet.

JOHANNES: Särskilt i mötet med våldsutsatta kvinnor handlar det väldigt mycket om att ha en bra bemötande poängterar Anna Lindström.

ANNA L: Ja, bemötande är oerhört viktigt eftersom dom här personerna ofta befinner sig i ett mycket stressat och utsatt läge. Det kan gälla allt ifrån boende och gemensamma barn till det ekonomiska. Det är viktigt att vi tar oss tid och lyssnar för att sedan kunna vägleda dem

i vart dom ska vända sig. Till exempel till socialtjänst eller till en kvinnojour om dom behöver skyddat boende. Vi informerar också, i samband med förhöret om kontaktförbud och frågar även om de vill ha ett målsägandebiträde.

JOHANNES: Det som gör våld i nära relationer särskilt svårt är som sagt att få anmäler och det blir svårt att lagföra förövarna. Brå har undersökt hur många av specifikt kvinnor som väljer att inte anmäla eller medverka i utredningen. Olle Westlund är utredare på Brå.

OLLE: I Brås rapport *Målsägandes medverkan i rättsprocessen* tittade vi på hur ofta personer medverkar i ärenden där anmälan har skett, och svaren från en enkät som vi bland annat skickat till utredare av våld i nära relation visar att kvinnorna avstår från medverkan i mellan en tredjedel och hälften av ärendena. Det är dels så att en stor andel kvinnor inte anmäler men det finns också en stor andel kvinnor som inte fullföljer medverkan efter att anmälan har gjorts.

JOHANNES: Men varför är det så få som anmäler eller väljer att inte medverka i utredning och rättsprocess. Orsakerna till det är många och komplexa. Det konstaterar både Brå och polisen. Olle Westlund igen.

OLLE: Det finns flera skillnader mellan våld i nära relation och andra brottstyper som kan förklara varför medverkan är lägre i den här gruppen. Dels kan det handla om att man har en eller har haft en nära relation med förövaren, gemensamma barn, gemensam bostad och ekonomi och gemensamma vänner och familj. Alla de här sakerna gör att en rättsprocess för många är det sista alternativet. Det är någonting som man vill undvika eftersom det får så många konsekvenser i så många olika delar av livet. Den brottsutredning som följer handlar inte bara om att utreda vad som hände en kväll på stan utan det handlar om att prata om vad som har hänt i privatlivet under en lång period. Det innebär att man

måste prata om det allra mest privata och om någonting som man kanske upplever vara ett stort misslyckande.

ANNA F: Sedan är det så att många av de personer som polisanmäler våld i nära relation gör inte det i syfte att få den andra parten dömd och satt i fängelse utan snarare för att man behöver få stopp på en akut situation som har uppstått. Det här kan vara en av anledningarna till att det är vanligt att personer som har blivit utsatta faktiskt inte vill medverka i en polisutredning efter att dom har gjort en anmälan.

ANNA L: Tyvärr är det så att ett av våra problem är att många anmälningar blir liggande innan dom tas om hand. Det gör att när vi väl tar kontakt med kvinnan är det inte alltid att dom vill fullfölja anmälan. Därför är det jätteviktigt att vi kontaktar kvinnorna snabbt efter anmälningstillfället och att vi håller en regelbunden kontakt under hela utredningen så att dom får veta vad som händer med deras ärenden.

JOHANNES: För att komplicera saker och ting ännu mer kan brottsutsatta vara i en situation där det är flera faktorer som gör dem ännu mer utsatta än andra, och det försvårar medverkan i en rättsprocess ännu mer, menar Olle Westlund.

OLLE: Det här handlar om en särskild sårbarhet som kan både kan vara ett hinder för anmälan och medverkan. Men det finns också andra sårbarheter. Det kan exempelvis handla om funktionsnedsättningar eller att leva i ett inofficiellt rättssystem vid sidan av samhället. Det kan handla om kriminella nätverk, ungdomsgäng eller ett starkt segregerat bostadsområde och att leva tillsammans med en yrkeskriminell. Det finns kvinnor som lever med flera av de här sårbarheterna och enligt personer som vi intervjuat är stödet till de här grupperna mycket begränsat. Kvinnor som lever med flera av de här sårbarheterna är särskilt utsatta och de får svårt att anmäla och fullfölja medverkan.

JOHANNES: Ja, våld i nära relationer är på många sätt ett svårt område för både polis och rättsväsende. Våldsutsatta som inte vill eller vågar anmäla, barn som är utsatta på flera sätt, om inte för våldet så som vittne till våld, och många olika faktorer som skapar extra sårbarhet för en del utsatta. Hur kan man jobba förebyggande under sådana omständigheter och få fler att anmäla och fullfölja rättsprocessen. Ett viktigt område är att informera allmänheten om vad man kan göra om man misstänker att någon man känner är utsatt och att också göra människor medvetna om att våld i nära relationer aldrig är okej, menar Anna Lindström.

ANNA L: Polisen har haft kampanjer om våld i nära relation och hedersbrott. Bland annat för några år sedan hade vi en kampanj som heter *Kom till oss* och det handlade om vad man ska göra om man själv eller någon annan man känner är utsatt eller har varit utsatt för våld i nära relation. Vi medverkar också i olika projekt, bland annat tillsammans med Rädda barnen så är vi med i ett projekt som heter *Kärleken är fri*. Då åker vi ut till skolorna tillsammans med Rädda barnen och andra organisationer och informerar och pratar om hedersvåld och våld i nära relation. Det är inte minst viktigt att göra ungdomar uppmärksamma på den här typen av brott. Att få dem att förstå att det inte är okej och vad som faktiskt är ett brott. Jag tror att vi missar ungdomarna som målgrupp och därför är det extra viktigt att vi verkligen når ut till dom med den här informationen.

ANNA F: Det är inte ovanligt att unga vuxna utsätts och därför blir det extra viktigt att man som förälder faktiskt pratar med sina tonåringar om vad våld i nära relationer är, var gränserna går och vad som inte är okej.

JOHANNES: Hur kan polis och rättsväsende få fler att anmäla? Ett viktigt område är att ge rätt stöd och hjälp till den som utsatts för våld i nära relation, och att stödet behöver omfatta hjälp från fler håll än

polis och rättsväsende. I dagsläget är stöd ofta inte tillräckligt, konstaterar Olle Westlund.

OLLE: Tittar man på resultaten från Brås Nationella trygghetsundersökning, NTU, så ser man att det vid personbrott är en relativt liten grupp utsatta som säger sig haft större stödbehov som inte tillgodosetts, men bland kvinnor så är den här andelen högre. Samtidigt mäter NTU i vilken mån som man har fått stöd och även här är andelen kvinnor utsatta för misshandel högre än män, och högre än kvinnor som utsätts för andra typer av personbrott. Att kvinnor ofta får stöd jämfört med andra grupper men att det inte räcker talar för att kvinnor som utsätts för våld i nära relation har mer komplexa stödbehov.

JOHANNES: Så vilken är slutsatsen när det gäller stöd?

OLLE: Med tanke på att våld i nära relationer påverkar så många olika områden i livet är det troligt att också stödet som ges behöver täcka flera olika områden. Resultaten kan också bero på att det stödet som finns inte når alla grupper av kvinnor.

JOHANNES: Informationskampanjer är helt klart ett viktigt förebyggande arbete, som förstås också måste fortsätta och nå nya generationer. Men i relationer och familjer där våldet redan är ett faktum är det många aspekter som gör det väldigt tufft att anmäla, menar Olle Westlund.

OLLE: Våld mot kvinnor har många olika aspekter som inte helt enkelt kan särskiljas från varandra. Att våga och orka anmäla och fullfölja en rättsprocess om våld i en nära relation innebär inte bara en rättsprocess vilket är tufft nog för vem som helst men det innebär också en separation från en person som man har levt med och som man ofta också har gemensamma barn med och även ett gemensamt socialt nätverk. Den hjälp man kan få av rättsväsendet är därför bara en del och det krävs också ett socialt stöd för att kunna orka och kunna ta sig an en rättsprocess.

JOHANNES: Men just det sociala stödet är samtidigt något som ofta saknas från rättsapparatusens sida. Enligt Brås målsäganderapport kommer det sociala stödet istället i hög utsträckning från ideellt håll, och det är givetvis ett bra och viktigt stöd. Men om stödet till kvinnor vilar tyngst på frivilliga krafter kan det se ut som det officiella myndighetssamhället inte kan hantera den här utsattheten, och det ställer frågan om var gränsen för det individuella och gemensamma ansvaret går. Olle Westlund igen.

OLLE: Å ena sidan så kan man säga att om vi vill att kvinnor ska anmäla och fullfölja rättsprocessen mot våldsamma män så behöver dom bättre anpassat stöd än dom får idag. Snabbare utredningar, bättre återkoppling från polis och åklagare under utredning och inte minst när ett ärende läggs ner, att man får en begriplig information om varför. Å andra sidan kan man också säga att vad vissa kvinnor vill ha är inte i förstahand en rättsprocess, utan att våldet ska sluta. Det har framgått i flera av våra studier. Båda dom här omständigheterna innebär en balansgång som ställer höga krav både på polisen och de socialt stödjande myndigheterna och de ideella organisationerna. När ska man agera, på vilket sätt, med hur mycket kraft? Ska man gå på det som gäller i varje enskild situation eller ska man samråda sig fram till en tydligare och mer generell linje. Lyckas man besvara dom här frågorna på ett bra sätt så tror jag att man kan förbättra situationen för dom här kvinnorna.

JOHANNES: Anna Lindström återkommer till betydelsen av polisens och rättsväsendets bemötande, och inte minst vikten av att informera den utsatta om vad som händer och varför.

ANNA L: Bemötandet av kvinnor som utsatts för brott i nära relation eller sexualbrott är en viktig och prioriterad fråga för polisen. När det gäller kontakt och återkoppling märker vi att det gör stor skillnad. Precis som Olle säger är det viktigt att förklara vad som händer, varför det tar tid och varför ett ärende eventuellt läggs ner.

JOHANNES: Ja, det man kan konstatera är att dom som utsätts för våld i nära relation behöver ett bredare stöd, från flera aktörer än polisen och rättsväsendet. I Västra Götaland planerar man ett projekt kallat Islandsprojektet som ska starta 2017 i Göteborg. Syftet är att förbättra samarbetet mellan polis, sjukvård, socialtjänst och åklagare vid våld i nära relation. Förhoppningsvis ska det leda till ett bättre stöd, särskilt för barn som utsätts eller bevittnar våld, säger Anna Lindström.

ANNA L: Projektet som vi är inbjudna till att delta i har startat på ett initiativ från VKV som är *Västra Götalandsregionens kompetenscentrum för våld i nära relation*, och man har valt att titta på Island för att där är man väldigt duktig på att arbeta med de här brotten. Man var och tittade på Island och efter det så valde man att starta upp det här projektet då, Islandsprojektet och syftet med projektet är att vi ska öka samarbetet mellan polis, socialtjänst, socialjour, sjukvård och åklagare. Till exempel då att när polis åker ut på ett lägenhetsbråk där det finns barn – det behöver inte vara barn på plats utan det kan finnas tecken på att det bor barn i familjen – ska Socialtjänsten eller Socialjouren ringas ut till platsen och de ska fokusera på handläggning och uppföljning av akuta våldshändelser i familjer med barn, då utifrån ett barnrättsperspektiv.

JOHANNES: Våld i nära relationer, hur kan polisen och rättsväsendet förebygga det när många våldsutsatta inte ens anmäler? Det både Brå och polisen lyfter fram är bemötande och mer samarbete mellan polis, socialtjänst, vården och även ideella aktörer, för att få fler att anmäla och även för att ge bättre stöd till brottsoffren och utsatta familjer. Läs gärna mer i Brås rapporter *Brott i nära relationer* och *Målsägandes medverkande i rättsprocesser*. Du hörde Anna Frenzel och Olle Westlund, båda utredare på Brå, och Anna Lindström, polis och verksamhetsutvecklare på nationella operativa avdelningen, utvecklingscentrum väst. Jag heter Johannes

Rosenberg. Dela gärna podden i sociala medier. *Snacka om brott* produceras av Copyfabriken. Tack för att du lyssnade, vi hörs igen.